דף מקורות - הרב אלישע.

1. ספר דברים פרק ט"ו

א מקץ שבע־שנים תעשה שמטה:
ב וזה דבר השמטה שמוט כל־בעל משה ידו אשר ישה ברעהו
ג לא־יגש את־רעהו ואת־אחיו כי־קרא שמטה ליהוה: את־
ד הנכרי תגש ואשר יהיה לך את־אחיך תשמט ידך: אפס
כי לא יהיה־בך אביון כי־ברך יברכך יהוה בארץ אשר יהוה
ה אלהיך נתן־לך נחלה לרשתה: רק אם־שמוע תשמע בקול
יהוה אלהיך לשמר לעשות את־כל־המצוה הזאת אשר
ו אנכי מצוך היום: כי־יהוה אלהיך ברכך כאשר דבר־לך
והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים רבים
ז ובך לא ימשלו: כי־יהיה בך אביון מאחד
אחיך באחד שעריך בארצך אשר־יהוה אלהיך נתן לך לא
ח תאמץ את־לבבך ולא תקפץ את־ידך מאחיך האביון: כי־
פתח תפתח את־ידך לו והעבט תעביטנו די מחסרו אשר
ט יחסר לו: השמר לך פן־יהיה דבר עם־לבבך בליעל לאמר
קרבה שנת־השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון
י ולא תתן לו וקרא עליך אל־יהוה והיה בך חטא: נתון תתן
לו ולא־ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך יהוה
יא אלהיך בכל־מעשך ובכל משלח ידך: כי לא־יחדל אביון
מקרב הארץ על־כן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את־
יב ידך לאחיך לעניך ולאבינך בארצך: כי־ימכר
לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעת
יג תשלחנו חפשי מעמך: וכי־תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו
יד ריקם: העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך אשר ברכך
טו יהוה אלהיך תתן־לו: וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים
ויפדך יהוה אלהיך על־כן אנכי מצוך את־הדבר הזה היום:
טז והיה כי־יאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת־ביתך
יז כי־טוב לו עמך: ולקחת את־המרצע ונתתה באזנו ובדלת
יח והיה לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה־כן: לא־יקשה בעינך
בשלחך אתו חפשי מעמך כי משנה שכר שכיר עבדך שש
שנים וברכך יהוה אלהיך בכל אשר תעשה:
יט כל־הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש ליהוה
אלהיך לא תעבד בבכר שורך ולא תגז בכור צאנך: לפני
כ יהוה אלהיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר־יבחר יהוה
כא אתה וביתך: וכי־יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע
כב לא תזבחנו ליהוה אלהיך: בשעריך תאכלנו הטמא והטהור
כג יחדו כצבי וכאיל: רק את־דמו לא תאכל על־הארץ תשפכנו
כמים:

פרק ט"ז

א שמור את־חדש האביב ועשית פסח ליהוה אלהיך כי בחדש
ב האביב הוציאך יהוה אלהיך ממצרים לילה: וזבחת פסח
ליהוה אלהיך צאן ובקר במקום אשר יבחר יהוה לשכן
ג שמו שם: לא־תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל־עליו מצות
לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את־יום
ד צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך: ולא־יראה לך שאר בכל־
גבלך שבעת ימים ולא־ילין מן־הבשר אשר תזבח בערב
ה ביום הראשון לבקר: לא תוכל לזבח את־הפסח באחד
ו שעריך אשר־יהוה אלהיך נתן לך: כי אם־אל־המקום אשר־
יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם תזבח את־הפסח בערב
ז כבוא השמש מועד צאתך ממצרים: ובשלת ואכלת במקום
אשר יבחר יהוה אלהיך בו ופנית בבקר והלכת לאהליך:
ח ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת ליהוה אלהיך
לא תעשה מלאכה:

. איש כמתנת ידו כברכת יהוה אלהיך אשר נתן־לך:

3. מדרש רבה, שמות פרשה נ"ב

מעשה בתלמיד אחד של ר' שמעון בן יוחאי שיצא חוצה לארץ ובא עשיר והיו התלמידים רואין אותו ומקנאין בו והיו מבקשים הן לצאת לחוצה לארץ, וידע ר' שמעון והוציאן לבקעה אחת של פני מרון והתפלל ואמר בקעה בקעה מלאי דינרי זהב התחילה מושכת דינרי זהב לפניהן. אמר להם אם זהב אתם מבקשים הרי זהב טלו לכם, אלא היו יודעין כל מי שהוא נוטל עכשו, חלקו של עולם הבא הוא נוטל שאין מתן שכר התורה אלא לעולם הבא, הוי ותשחק ליום אחרון.

5. ירושלמי קידושין א'

תני רבי אליעזר בן יעקב אומר ולמה אל הדלת שעל ידי דלת יצאו מעבדות לחירות שאלו התלמידים את רבן יוחנן בן זכאי מה ראה העבד הזה לירצע באזנו יותר מכל איבריו אמר להן אוזן ששמעה מהר סיני לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ופירקה מעליה עול מלכות שמים וקיבלה עליה עול בשר ודם אוזן ששמעה לפני הר סיני כי לי בני ישראל עבדים והלך זה וקנה אדון אחר לפיכך תבוא האוזן ותירצע לפי שלא שמר מה ששמעה אזנו

7. רש"י דברים ט"ו

והיה בך חטא. מכל מקום אפי' לא יקרא א"כ למה נאמר וקרא עליך ממהר אני ליפרע על ידי הקורא יותר ממי שאינו קורא: (י) נתון תתן לו. אפי' מאה פעמים: לו. בינו ובינך: כי בגלל הדבר. אפילו אמרת ליתן לו אתה נוטל שכר האמירה עם שכר המעשה: (יא) על כן. (שם) מפני הכן: לאמר (ספרי) עצה לטובתך אני משיאך: לאחיך לעניך. לאיזה אח לעני. לעניך. ביו"ד אחד. לשון עני אחד הוא אבל ענייך בשני יודי"ן שני עניים: (יב) כי ימכר לך. (קידושין יד) ע"י אחרים שמכרוהו בית דין בגנבתו הכתוב מדבר והרי כבר נאמר (שמות כא) כי תקנה עבד עברי ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר אלא מפני שני דברים שנתחדשו כאן א' שכתוב או העבריה אף היא תצא בשש ולא שמכרוה בית דין שאין האשה נמכרת בגנבתה שנאמר בגנבתו ולא בגנבתה

(טו) וזכרת כי עבד היית. והענקתי ושניתי לך מביזת מצרים וביזת הים אף אתה הענק ושנה לו:

9. אור החיים דברים ט"ו

כי יהיה בך אביון וגו'. אומרו בך, אולי שנתכוון לרמז מאמרם ז"ל (ב"ב י.) שאמרו כי טעם שבוחר ה' ליסר לאדם בעוה"ז ביסורי העני הוא כדי שבאמצעותו יזכה חברו המפרנסו, והוא מה שרמז במאמר בך אביון פרוש בסבתך בא לו העני הגדול, ואומרו מאחד אחיך, פרוש לא תחשב בראותו אביון שהוא פחות דע שהוא מהמיחדים שבאחיך ואין הוכחה מהעני היותו שפל אחים, וטעם שסדר הדרגות אלו מאחד אחיך בארצך, הגם שרבותינו ז"ל אמרו (ב"מ עא.) שבא לומר ענייך ועניי עירך וגו':

4. ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה

ואתייא כהיא דא"ר שמואל בר רב יצחק וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל על מה ציום על פרשת שילוח עבדים. ואתיא כהיא דא"ר הילא לא נענשו ישראל אלא על פרשת שילוח עבדים הדא הוא דכתיב מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי וגו'. תני בשם רבי נחמיה היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה. דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר

בבלי (קדושין כ"ב:)

רבן יוחנן בן זכאי היה דורש מקרא זה כמין חומר מה נשתנה אוזן מכל האברים שבגוף אמר הקב"ה אוזן ששמעה קולי על הר סיני [בשעה שאמרתי] (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע (בה). (שמות כא) (והגישו אל הדלת וגו') ר"ש ב"ר היה דורש את המקרא הזה כמין חומר מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדיי במצרים בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והוצאתים מעבדות לחירות והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם:

6. גיטין ל"ו

תנן התם פרוסבול אינו משמט זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' עמד והתקין פרוסבול וזה הוא גופו של פרוסבול מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה והדיינים חותמים למטה או העדים

8. [illegible]

האחד הוא מלך שהוא בכלל עמי האמור. דרך המלך הוא כזמן שעמו ועבדיו מחוסרים לידה כל אדם יכול ללוות להם על סמך שהמלך יפרע את חובו כי על המלך מוטל לזון את עמו ונותן להם כאילו נותן למלך עצמו ועל כן הוא בטוח בפרעון שחוב כך שעני זה בתוך עמי הוא יושב ועל ה' הוא משליך יהבו ומלוה ה' חונן דל כי שחונן דל ה"ה מלוה לה' ולא לו. השני הוא שיותר העני עושה עמך ממה שאתה עושה עמו כדאמרינן בב"ב פרק א' תניא היה רבי מאיר אומר כו' ומסיק שם אם אלהיכם אוהב עניים למה אינו מפרנסן אף אתה אומר לו כדי להציל אותנו מדינה של גיהנם. ואם כן אתה עושה עמו חיי שעה והוא עושה עמך חיי עולם אתה נותן לו פרוטה והקב"ה משלם לך פי שנים כפלים לכך נאמר אשר עשיתי עמו היום בועז ואחז"ל יותר העני עושה עם בעל הבית ממה שבעל הבית עושה עם העני לכך נאמר כאן את העני עמך ויכלול לשון עניך לפי שהוא עמך על כן בא לידי עוני כדי לזכותך.

10. אורות התשובה [illegible]

יראת חטא הטבעית היא הטבע האנושי הבריא ביחס למוסר הכללי, והיא הטבע הישראלי המיחד ביחש לכל חטא ועוון מצד התורה והמצוה מורשה קהלת יעקב. ואין טבע זה חוזר לישראל כי אם על ידי תלמוד תורה בהמון, תלמוד תורה לגדל תלמידי חכמים, ותלמוד תורה של קביעות עתים לתורה להמון הרחב. ואי אפשר שיחזור ישראל לאיתנו לחיות חיים טבעיים, כי אם כשישוב לו גם טבעו הרוחני בכל מלואיו, שאחד מהם, והיותר חזק שבהם, הוא זה הטבע של יראת החטא, הסלוד ממנו, ותביעת התשובה הקבועה אם נזדמן חלילה לידו איזה דבר עברה ועוון. ובהתגברות כח החיים שבאמה, בהקיפו את כל צדדיו, תפסק התסיסה המעכירה את הדעת, והמכשירים הלאמיים ישובו כלם להתעסק גם כן בדבר הקביעות של ההחזרה אל הטבעיות המוסרית העמקה והמיחדת לישראל, שהיא מדקדקת כחוט השערה בין אסור למתר, וכל דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים יקרו למהלכי חיים עצמיים, שאי אפשר כלל לחיים לאמיים רעננים מבלעדם.

2. ירמיהו ל"א

כ הציבי לך צינים שמי לך
תמרורים שתי לבך למסלה דרך הלכתי שובי בתולת
כא ישראל שבי אל־עריך אלה: עד־מתי תתחמקין הבת
השובבה כי־ברא יהוה חדשה בארץ נקבה תסובב
כב גבר: כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל עוד
יאמרו את־הדבר הזה בארץ יהודה ובעריו בשובי את־
כג שבותם יברכך יהוה נוה־צדק הר הקדש: וישבו בה יהודה
כד וכל־עריו יחדו אכרים ונסעו בעדר: כי הרויתי נפש עיפה
כה וכל־נפש דאבה מלאתי: על־זאת הקיצתי ואראה ושנתי
כו ערבה לי: הנה ימים באים נאם־יהוה וזרעתי
את־בית ישראל ואת־בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה:
כז והיה כאשר שקדתי עליהם לנתוש ולנתוץ ולהרס ולהאביד
כח ולהרע כן אשקד עליהם לבנות ולנטוע נאם־יהוה: בימים
ההם לא־יאמרו עוד אבות אכלו בסר ושני בנים תקהינה:
כט כי אם־איש בעונו ימות כל־האדם האכל הבסר תקהינה
ל שניו: הנה ימים באים נאם־יהוה וכרתי את־
לא בית ישראל ואת־בית יהודה ברית חדשה: לא כברית אשר
כרתי את־אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ
מצרים אשר־המה הפרו את־בריתי ואנכי בעלתי בם נאם־
לב יהוה: כי זאת הברית אשר אכרת את־בית ישראל אחרי
הימים ההם נאם־יהוה נתתי את־תורתי בקרבם ועל־לבם
לג אכתבנה והייתי להם לאלהים והמה יהיו־לי לעם: ולא
ילמדו עוד איש את־רעהו ואיש את־אחיו לאמר דעו את־
יהוה כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד־גדולם נאם־יהוה כי
לד אסלח לעונם ולחטאתם לא אזכר־עוד: כה
אמר יהוה נתן שמש לאור יומם חקת ירח וכוכבים לאור
לה לילה רגע הים ויהמו גליו יהוה צבאות שמו: אם־ימשו
החקים האלה מלפני נאם־יהוה גם זרע ישראל ישבתו
לו מהיות גוי לפני כל־הימים:

ירמיהו ל"ד

ח הדבר אשר־היה אל־ירמיהו מאת
יהוה אחרי כרת המלך צדקיהו ברית את־כל־העם אשר
ט בירושלם לקרא להם דרור: לשלח איש את־עבדו ואיש
את־שפחתו העברי והעבריה חפשים לבלתי עבד־בם
י ביהודי אחיהו איש: וישמעו כל־השרים וכל־העם אשר־
באו בברית לשלח איש את־עבדו ואיש את־שפחתו חפשים
יא לבלתי עבד־בם עוד וישמעו וישלחו: וישובו אחרי־כן וישבו
את־העבדים ואת־השפחות אשר שלחו חפשים ויכבישום
יב לעבדים ולשפחות: ויהי דבר־יהוה אל־
יג ירמיהו מאת יהוה לאמר: כה־אמר יהוה אלהי ישראל אנכי
כרתי ברית את־אבותיכם ביום הוצאי אותם מארץ מצרים
יד מבית עבדים לאמר: מקץ שבע שנים תשלחו איש את־
אחיו העברי אשר־ימכר לך ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי
טו מעמך ולא־שמעו אבותיכם אלי ולא הטו את־אזנם: ותשבו
אתם היום ותעשו את־הישר בעיני לקרא דרור איש לרעהו
טז ותכרתו ברית לפני בבית אשר־נקרא שמי עליו: ותשבו
ותחללו את־שמי ותשבו איש את־עבדו ואיש את־שפחתו
אשר־שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות לכם
יז לעבדים ולשפחות: לכן כה־אמר יהוה אתם
לא־שמעתם אלי לקרא דרור איש לאחיו ואיש לרעהו